

Valkenswaard Plangebied Mariakerk, Warande 8

Bureauonderzoek en
Inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)

BAAC Rapport V-20.0060

mei 2020

BAAC

ONDERZOEKS- EN
ADVIESBUREAU

Auteur:

W.A. Bergman
drs. J. de Winter

Status:

concept

Colofon

ISSN:	1873-9350		
Auteur(s):	W.A. Bergman drs. J. de Winter		
Cartografie:	J. van Gestel		
Copyright:	BAAC te 's-Hertogenbosch		
Redactie senior archeoloog :	J.F. van der Weerden		12-05-2020
Accordering senior prospector:	E.A.M de Boer		12-05-2020

© BAAC, 's-Hertogenbosch 2020
BAAC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

BAAC

Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

Samenvatting	7
1 Inleiding	9
1.1 Onderzoekskader	9
1.2 Ligging van het gebied	10
1.3 Administratieve gegevens	12
2 Bureauonderzoek	13
2.1 Werkwijze	13
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	13
2.2.1 Algemeen	13
2.2.2 Specifiek	15
2.3 Bewoningsgeschiedenis	19
2.3.1 Inleiding	19
2.3.2 Historie	20
2.3.3 Archeologie	24
2.4 Archeologische verwachting	28
2.4.1 Algemeen	28
2.4.2 Specifieke verwachting	30
3 Inventariserend veldonderzoek	31
3.1 Werkwijze	31
3.2 Veldwaarnemingen	32
3.3 Verkennend booronderzoek	33
3.3.1 Lithologie en bodemopbouw	33
3.3.2 Archeologische indicatoren	33
3.4 Bodemkundige en archeologische interpretatie	33
4 Conclusie en aanbevelingen	35
5 Geraadpleegde bronnen	37
Bijlage 1	Overzicht archeologische en geologische tijdvakken
Bijlage 2	Archeologische en cultuurhistorische inventarisatie Mariakerk en Anthonius van Paduakerk, heemkundekring Weerderheem
Bijlage 3	Boorstaten

Samenvatting

BAAC heeft voorafgaand aan de herbestemming van een kerk en nieuwbouw van woningen een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek met behulp van boringen (verkennende fase) uitgevoerd in het plangebied Mariakerk, Warande 8 te Valkenswaard.

Volgens het bureauonderzoek ligt het plangebied op een dekzandrug, in de nabijheid van het dal van de Tongelreep. De hoger gelegen gronden waren van oudsher aantrekkelijke vestigingsgebieden. Binnen een straal van 500 m van het plangebied zijn met uitzondering van de historische dorpskern van Valkenswaard echter geen bewoningssporen aangetroffen.

Het plangebied is mogelijk lange tijd gebruikt als jachtgebied (warande) en pas in de 17^e of 18^e eeuw in gebruik genomen als bouwland. Mogelijk dat na de ontginning van het kreupelhout in een relatief kort tijdsbestek grond is opgebracht om de bodem geschikt te maken voor landbouw, waardoor een enkeerdgrond is ontstaan. Anderzijds kan door wisselend grondgebruik al eerder een plaggendek opgebracht zijn.

Er zijn met uitzondering van de huidige bebouwde delen geen aanwijzingen aangetroffen die duiden op grootschalige bodemversturende activiteiten binnen het plangebied.

Op basis van het bureauonderzoek geldt een hoge archeologische verwachting voor waarden uit het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen (nederzettingsresten, graven e.d.) in de onbebouwde delen van het plangebied.

Uit het veldonderzoek blijkt dat de bodem grotendeels uit een A-C profiel of een A-A/Cp-C profiel bestaat, waarbij de dikte van de A-horizont 20 tot 90 cm bedraagt en de A/Cp-horizont 20 tot 40 cm. De top van de C-horizont (dekzand) ligt op 0,4 à 0,9 m -mv (25 à 24,6 m +NAP). Mogelijk dat in één boring een grondspoor, zoals bijvoorbeeld een kuil is aangeboord. Deze kuil is in het dekzand tot aan Brabantse Leem gegraven. De top van het grondspoor is aangetroffen op circa 24,6 m +NAP. De top van de C-horizont (dekzand) ligt ter plaatse van de overige boringen gelijk of hoger, waardoor verondersteld kan worden dat eventuele archeologische resten niet erg diep verstoord zullen zijn. Om aan tonen of daadwerkelijk archeologische resten voorkomen, adviseert BAAC een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren.

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van CRA Vastgoed heeft het onderzoeks- en adviesbureau BAAC een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek met behulp van boringen (verkennende fase) uitgevoerd in het plangebied Mariakerk, Warande 8 te Valkenswaard. Het voorlopig plan gaat uit van de nieuwbouw van woningen in de kerk en in de huidige tuin ten noorden, zuiden en westen van de kerk, evenals in de pastorie (figuur 1.1). De gevels van de kerk aan de pleinzijde zullen gehandhaafd blijven, maar de gevels aan de tuinzijde zullen worden gewijzigd en er zullen dakterrassen en balkons worden toegevoegd. De vloeren in de noordvleugel van de kerk worden verlaagd.¹

Figuur 1.1 Voorlopige indeling van het terrein met de nieuwe verkaveling van Bedaux de Brouwer Architecten. De cijfers staan voor de verschillende bouwplannen. 1 = woningen, tuinmuur, 2 = woningen Sint Lucasstraat, 3 = woningen pastorie, 4 = woningen middenschip, 5 = woningen noordvleugel, 6 = woningen sacristie en 7 = woningen zuidvleugel.

Tijdens de werkzaamheden bestaat een gerede kans dat eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord of vernietigd worden. Voor

¹ Mailwisseling d.d. 7 april 2020 met dhr. Y van Putte van CRA Vastgoed (opdrachtgever).

de (gedeeltelijke) sloop van de aanbouw en de te plegen nieuwbouw is een bestemmingsplanwijziging noodzakelijk. In dat kader dient een archeologisch vooronderzoek te worden uitgevoerd.

Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied aan de hand van bestaande bronnen. Met behulp van de verworven informatie wordt een specifiek archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Het inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden en om de intactheid van het bodemprofiel te bepalen.

Tijdens het onderzoek dienen de volgende onderzoeksvragen te worden beantwoord:

- Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemversturende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?
- Hoe is de bodemopbouw en zijn (begraven) bodems met potentiële archeologische niveaus (cultuurlagen) aanwezig? En zo ja, op welke diepte?
- In hoeverre worden eventuele archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

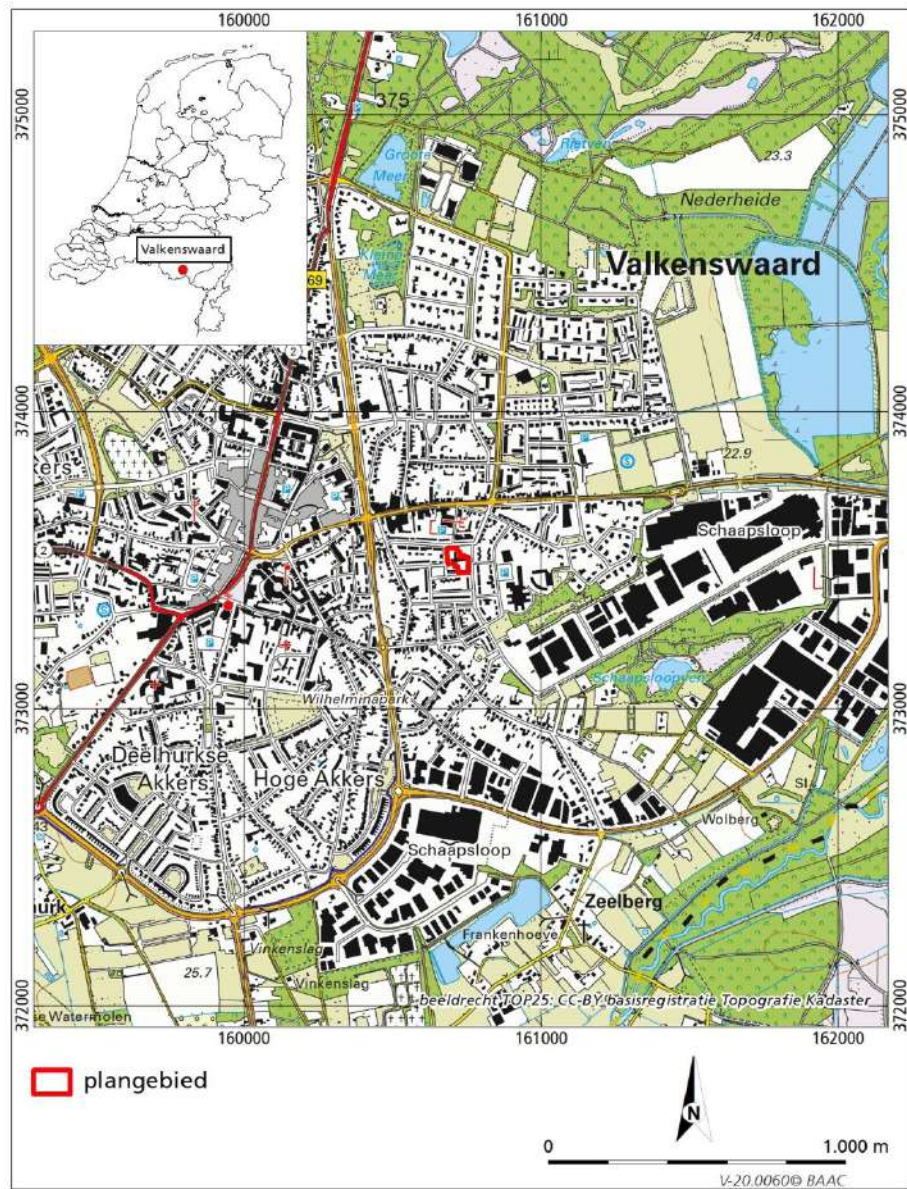
Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 4.1² en het onderzoeksspecifieke Plan van Aanpak.³

1.2 Ligging van het gebied

Het plangebied ligt in de bebouwde kom van Valkenswaard (Noord-Brabant) aan de Warande 8 en beslaat het terrein waarop de Mariakerk staat met bijbehorende ommuurde tuin en pastorie. Aan de noordzijde van het plangebied ligt Den Haas, aan de zuidzijde de Sint Lucasstraat en aan de westzijde Achter de Kerk. De oppervlakte van het terrein bedraagt circa 4.000 m². In figuur 1.2 is de ligging van het plangebied weergegeven.

² CCvD 2018.

³ Bergman 2020.

Figuur 1.2 Ligging van het plangebied.

1.3 Administratieve gegevens

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Valkenswaard
Plaats:	Valkenswaard
Toponiem:	Mariakerk, Warande 8
Kadastrale gegevens:	Gemeente Valkenswaard, sectie F nr. 2574
Planprocedure:	bestemmingsplanwijziging
Datum opdracht:	2 maart 2020
Datum veldwerk:	7 mei 2020
Datum conceptrapportage:	12 mei 2020
Datum definitief rapport:	
BAAC-projectnummer:	V-20.0060
Coördinaten:	373.544 / 160.680 373.515 / 160.752 373.463 / 160.757 373.489 / 160.684
Kaartblad:	57E
Oppervlakte:	circa 4.000 m ²
Complexiteit:	N.t.b.
Datering:	N.t.b.
Archis zaakidentificatienummer:	4847440100
Type onderzoek:	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)
Opdrachtgever:	CRA vastgoed Contactpersoon: dhr. Y. van Putte
Bevoegde overheid:	Gemeente Valkenswaard
Deskundige van de bevoegde overheid:	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant Contactpersoon: mw. R. Berkvens
Beheer documentatie:	Archis, Dans Easy en archief BAAC
Uitvoerder:	BAAC, vestiging 's-Hertogenbosch Graaf van Solmsweg 103 5222 BS 's-Hertogenbosch tel. 073-6136219
Projectleider:	W.A. Bergman

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek is aan de hand van bestaande bronnen een archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld. Bij de inventarisatie van de archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (via Archis 3) en de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart, aangevuld met gegevens van heemkundekring Weerderheem. Met name voor de recentere archeologische periodes zijn diverse historische bronnen geraadpleegd. Er is gebruik gemaakt van oude topografische en kadastrale kaarten. Literatuur over de geologie, geomorfologie, het hoogtevverloop (AHN3) en de bodemopbouw van het onderzoeksgebied⁴ is eveneens bestudeerd om op basis van locatiekeuze-theorieën een uitspraak te doen over de kans op aanwezigheid van archeologische resten.

In navolgende paragrafen worden de resultaten van het bureauonderzoek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een synthese in de vorm van een specifieke archeologische verwachting. Een opsomming van de geraadpleegde literatuur en gebruikte kaarten is terug te vinden in de literatuurlijst. Voor een tabel met een overzicht van geologische en archeologische tijdvakken wordt verwezen naar bijlage 1.

2.2 Landschappelijke ontwikkeling

2.2.1 Algemeen

Het landschap was vroeger in veel grotere mate van invloed op de vestigingskeuze van de mens dan tegenwoordig. De ligging van archeologische vindplaatsen hangt dan ook in hoge mate samen met het reliëf van het landschap. De mens had een voorkeur voor hoge en droge plekken in de nabijheid van stromend water en vruchtbare bodems.

Het onderzoeksterrein ligt in het Zuid-Nederlandse zandgebied, waartoe grote delen van Noord-Brabant behoren.⁵ Het onderzoeksgebied bevindt zich in een gebied dat qua geologie in grote mate beïnvloed wordt door de in de ondergrond aanwezige breuken. Het gebied behoort tot de Centrale Slenk (ook wel Roerdalslenk genoemd). Het betreft een dalingsgebied met een zuidoost-noordwestelijke hellingsrichting.⁶ Gedurende het Kwartair (bijlage 1) heeft daling plaatsgevonden. Dit proces treedt ook heden ten dage nog op. De bewegingen langs de breuken resulteren zo nu en dan in lichte aardbevingen. Vanwege het feit dat het een dalingsgebied betreft zijn de geologische formaties in de ondergrond in de Centrale Slenk dikker dan elders in de omgeving.

⁴ Het onderzoeksgebied betreft een cirkel met een straal van circa 500 m rondom het plangebied.

⁵ Berendsen 2008.

⁶ Berkvens *et al.* 2011.

In het Vroeg-Pleistoceen en het begin van het Midden-Pleistoceen raakte de Roerdalslenk gevuld met overwegend grove zanden en grind (Formatie van Sterksel) aangevoerd door de Rijn en Maas. Door de tektonische opheffing en kanteling van de Peelhorst werden de grote rivieren in het Cromerien gedwongen hun loop naar het oosten te verplaatsen en kwam een einde aan de fluviatiele sedimentatie in de slenk.

Gedurende het Pleistoceen (2,5 miljoen jaar tot 11.650 jaar BP⁷) zijn er verscheidene zeer koude perioden geweest (glacialen/ijstijden), afgewisseld met warmere perioden (interglacialen). Gedurende geen van de glacialen is zuidelijk Nederland door landijs bedekt geweest. Wel is het klimaat tijdens de laatste ijstijd (Weichselien, 115.000 - 11.650 jaar geleden) van invloed geweest op het huidige landschap. In het begin van het Weichselien was er nog vrij veel vegetatie, waardoor de zandverstuivingen slechts een lokaal karakter hadden. In het Midden-Weichselien was de vegetatie vrijwel verdwenen, waardoor op grote schaal verstuiving van zand kon optreden. Dit door de wind afgezette zand wordt dekzand genoemd. Het dekzandrelief bestaat voor het grootste gedeelte uit dekzandruggen en dekzandwelvingen. Behalve deze reliëfrijke gebieden zijn er ook gebieden waar het dekzand in de vorm van vlakten is afgezet.

Het dekzandpakket wordt gerekend tot de Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden.⁸ Het materiaal bestaat in het algemeen uit fijn zand (mediaan van 150 – 210 μ m) met enkele grovere zand- of grindlaagjes.⁹ Gedurende het Vroeg- en Midden-Pleniglaciaal (58.000 - 29.000 jaar geleden) trad er op grote schaal verspoeling van het toen aanwezige dekzand op, waardoor zandlagen afgewisseld met leemlagen gevormd werden, die samen fluvioperiglaciaal afzettingen genoemd worden.¹⁰ In een later stadium van het Pleniglaciaal zijn wederom fluvioperiglaciaal sedimenten afgezet. Deze afzettingen tonen een grote variatie in korrelgrootte en worden ook wel 'Brabantse leem' genoemd. Deze compacte laag wordt gerekend tot het Laagpakket van Liempde binnen de Formatie van Boxtel.¹¹ De compacte laag is soms gelaagd met meer of minder verkitte, zwak tot sterk siltige zandlagen, waarin al dan niet één of meerdere lössleemlagen zijn aangetroffen. De mineralogische samenstelling van de Brabantse Leem pleit voor een oorspronkelijke eolische vorming. De horizontaal gelaagde sedimentstructuren wijzen tegelijkertijd op enige oppervlakkige verspoeling.¹² De min of meer gelaagde Brabantse Leem afzettingen zijn voornamelijk aanwezig in de dalen, terwijl ongelaagde leemafzettingen zich voornamelijk op de hogere delen bevinden.¹³

Na het Pleniglaciaal tot aan het begin van het Holoceen treden wisselend enkele klimaatsverbeteringen en -verslechtingen op, waarbij wisselend bodemvorming en verstuiving plaatsvindt. De dekzanden uit deze periode worden 'jonge dekzanden' genoemd en liggen rondom het onderzoeksgebied aan het oppervlak. Het "Jong dekzand" is soms onder te verdelen in twee fasen, "Jong dekzand I" en "Jong dekzand II". Op de overgang tussen "Jong dekzand I" en "Jong dekzand II" is op bepaalde plaatsen een dunne bodem gevormd. Deze laag staat bekend als de Laag van Usselo en vertegenwoordigt een oude

⁷ BP = aantal werkelijke jaren voor 1950.

⁸ De Mulder *et al.* 2003.

⁹ Stiboka 1985.

¹⁰ Stiboka 1985.

¹¹ De Mulder *et al.* 2003.

¹² Meijs & De Lang 1983.

¹³ Meijs & De Lang 1983.

begroeiingshorizont die zich ontwikkeld heeft op een voormalig landoppervlak of als een veenlaag, daterend in het Allerød-interstadiaal.¹⁴

Vanaf het begin van het Holoceen (vanaf 11.650 jaar geleden tot heden) trad een blijvende klimaatsverbetering op. Aanvankelijk was het klimaat nog droog en bij de nog schaarse vegetatie ontstonden plaatselijk weer zandverstuivingen. Het betreft duinvormige dekzandafzettingen, lijkend op de rivierduinen aan de oostzijde van de Maas in Noord-Limburg. Naarmate de klimaatomstandigheden verbeterden raakten de dekzandgebieden, waaronder ook de duinen, begroeid, zodat er een einde kwam aan de verstuivingen. Echter, vanaf het begin van de jaartelling kwamen plaatselijk weer zandverstuivingen voor als gevolg van de verwoesting van vegetatie.¹⁵ De verwoesting van de vegetatie hing deels samen met klimatologische veranderingen maar was vooral het gevolg van menselijke activiteiten (platbranden, het steken van plaggen). Als gevolg van deze relatief jonge zandverstuivingen ontstonden de landschappelijk kenmerkende stuifzandcomplexen (Formatie van Boxtel, laagpakket van Kootwijk). In de directe omgeving van het plangebied komen dergelijke verstuivingen echter niet op grote schaal voor.

Onder invloed van het mildere klimaat veranderde het systeem van ondiepe, verwilderde geulen en beken in meanderende beken, die zich aanvankelijk in het landschap insneden. De Tongelreep is een voorbeeld van een dergelijke beek. Het plangebied bevindt zich op circa 1,5 km ten oosten van deze beek.

2.2.2 Specifiek

Volgens de geologische overzichtskaart van Nederland, ligt het plangebied in een gebied waar de Formatie van Boxtel (Bx) op de Formatie van Sterksel (ST) voorkomt.¹⁶

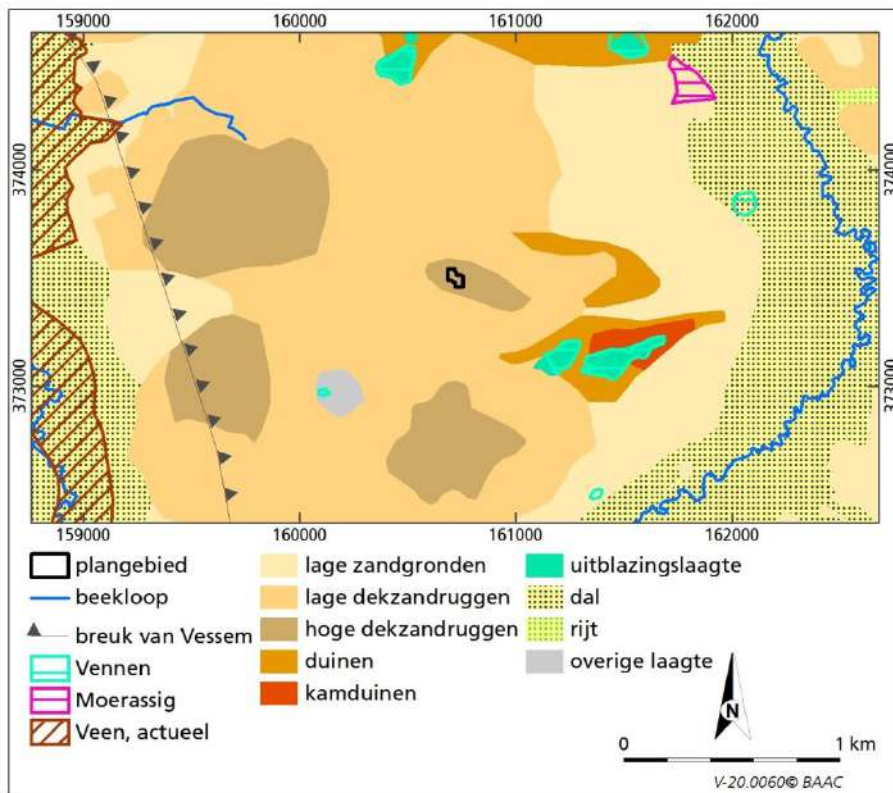
Volgens de kaart *fysisch landschap*, een onderdeel van de erfgoedkaart van de gemeente Valkenswaard, bevindt het plangebied zich op een hoge dekzandrug (zie figuur 2.1).¹⁷ Ten westen en ten oosten van het plangebied zijn de beekdalen van de Dommel en de Tongelreep zichtbaar.

¹⁴ Berendsen 2008.

¹⁵ Stiboka 1985.

¹⁶ TNO Bouw en Ondergrond 2010.

¹⁷ ODZOB 2020.

Figuur 2.1 Ligging van het plangebied op de kaart 'fysisch landschap' van de Erfgoedkaart van de gemeente Valkenswaard (Berkvens *et al.* 2011).

De geologische opbouw van het plangebied kan met behulp van informatie uit het DINOloket nader gespecificeerd worden. Op 600 m ten westen van het plangebied is een boring gezet ten behoeve van geologisch onderzoek. Hieruit is gebleken dat binnen de Formatie van Boxtel tot een diepte van 6,5 m –mv zwak siltig fijn zand voorkomt. Hieronder bevindt zich een pakket sterk zandige leem (Brabants leem) en vanaf 11 tot 13,5 m –mv is weer zwak siltig fijn zand aangeboord. Vanaf 13,5 m komt de Formatie van Sterksel voor met afwisselende pakketten matig grof, grindig zand (13,5-23 m –mv).¹⁸

In een boring op circa 600 m ten noordwesten van het plangebied is het Brabants leem niet aangetroffen, maar wel een kleipakket. Dit pakket bevindt zich op een diepte van 10,8-14,6 m –mv. Boven het kleipakket is uiterst fijn tot zeer fijn zand aanwezig (3,3-10,8 m –mv), onder het kleipakket bevindt zich fijn tot matig fijn zand (14,6-21,7 m –mv). Dit pakket ligt op de Formatie van Sterksel, die bestaat uit matig grof tot zeer grof, grindig zand.¹⁹

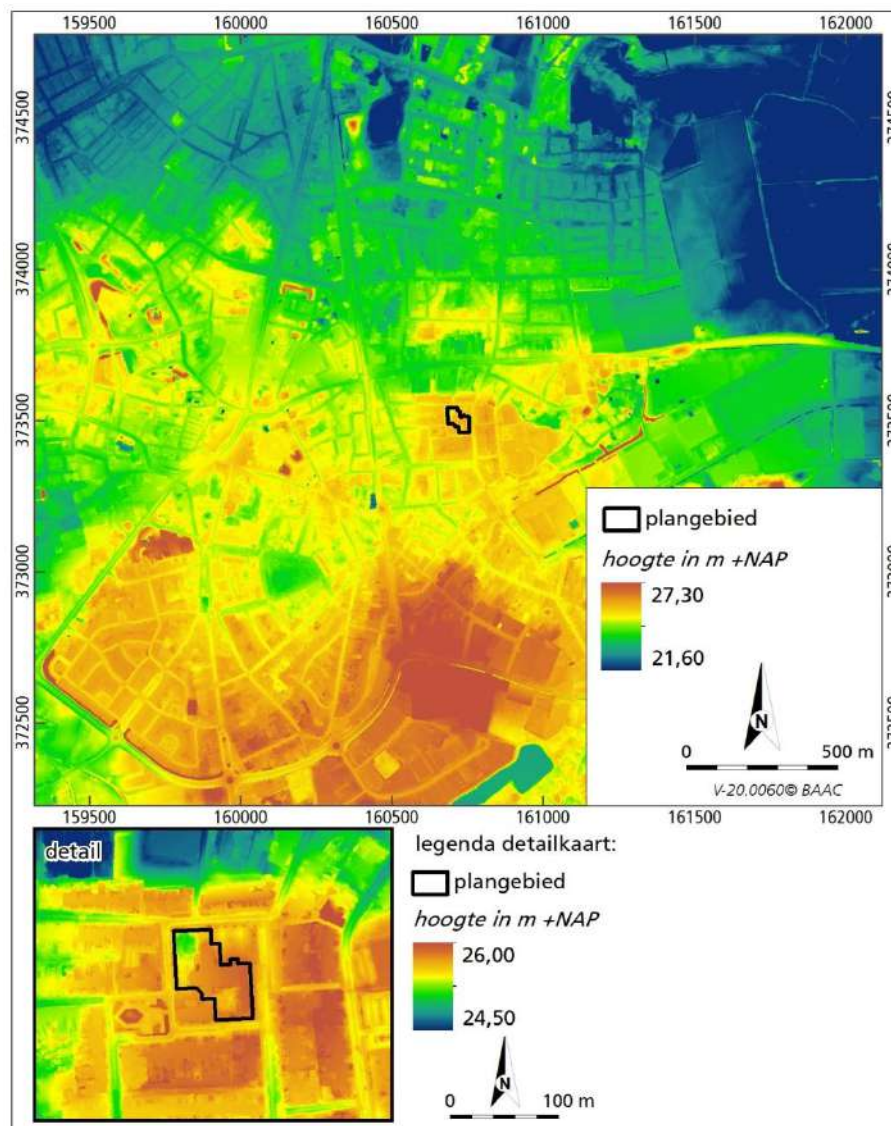
Het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) bevestigt de ligging van het plangebied in een gebied van hoge dekzandruggen (zie figuur 2.2). Het is namelijk goed zichtbaar dat het dorp Valkenswaard zich op een hoger gelegen gebied bevindt (bruine en gele tinten). Ook het dal van de Dommel is op het AHN goed herkenbaar aan de donkerblauwe tinten. Het plangebied is hooggelegen op een overgang van een hoge dekzandrug naar lager gelegen gebieden. Het maaiveld van het plangebied bevindt zich op een hoogte van circa 25,4 m +NAP. In de noordwesthoek van het plangebied (tuin) is een laagte weergegeven met

¹⁸ DINOloket 2020, boring B57E0038.

¹⁹ DINOloket 2020, boring B57E0091.

een hoogte van circa 25,1 m +NAP. Mogelijk is hier een vijver of iets dergelijks gegraven.

Op basis van het AHN zijn geen aanwijzingen zichtbaar die kunnen duiden op de aanwezigheid van (grootschalige) ontgravingen voor het gehele plangebied. Ook op de ontgrondingenkaart staat het plangebied niet aangegeven als ontgrond gebied.²⁰

Figuur 2.2 Ligging van het plangebied op een uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3 2020).

Het plangebied is op de bodemkaart van Nederland²¹ niet gekarteerd vanwege de ligging binnen de bebouwde kom. Wanneer de bodemtypes rondom het bebouwde gebied naar het plangebied geëxtrapoleerd worden, dan mag worden geconcludeerd dat ter plaatse van het plangebied een veldpodzolgrond (Hn21) aanwezig is of een hoge zwarte enkeergrond (zEZ21), gevormd in leemarm, zwak siltig fijn zand.

²⁰ Provincie Noord-Brabant 2007.

²¹ Stichting voor Bodemkartering 1985.

Veldpodzolgronden worden voornamelijk aangetroffen in (voormalige) heidegebieden, die pas door de opkomst van de kunstmest vanaf het eind van de 19^e eeuw konden worden ontgonnen. Voorheen was de uitbreiding van het bouwland afhankelijk van de hoeveelheid winbare mest. De gronden zijn onder natte omstandigheden ontstaan, maar hebben tegenwoordig voor een deel een diepe ontwatering. In een natuurlijke situatie hebben deze gronden meestal een humushoudende bovengrond van circa 10 cm dik. Door verploeging in gebieden die in gebruik zijn als akker of weide, is de E-horizont en/of een deel van de B-horizont opgenomen in de humeuze A-horizont, waardoor na verloop van de tijd een homogene, circa 30 cm dikke bouwvoor is ontstaan. In gebieden die in gebruik zijn als bos, is meestal maar een keer geploegd, waardoor de bovengrond heterogeen is gebleven. Onder de A-horizont bevindt zich bij grondwatertrap VI of hoger over het algemeen een grijze E-horizont (uitspoelingshorizont). Hieronder komt een vrij compacte, scherp begrensde, donker(rood)bruine Bh-horizont voor met vrij veel organische stof. Als de grondwaterstand hoger is (en de grondwatertrap dus lager), dan is de E-horizont over het algemeen dunner of ontbreekt. De B-horizont is in deze situatie dikker en gaat geleidelijk via een geelbruine BC-horizont over in de C-horizont.²²

Zwarte enkeerdgronden zijn zandgronden met een niet-vergraven, dikke humushoudende bovengrond (Aa-horizont) van minimaal 50 cm dik. Deze dikke humushoudende bovengrond wordt ook wel een esdek of plaggendek genoemd. Dit plaggendek is ontstaan door het eeuwenlang opbrengen van gemengde plaggen en potstalmest op de akkers. De plaggen werden gestoken op nabij liggende gras-, bos- of heidepercelen en in de potstal geworpen om de uitwerpselen van het vee op te vangen. Vaak werd ook het nederzettingsafval vermengd met de plaggen, waardoor in esdekken vaak 'mestaardewerk' voorkomt. De plaggen werden met de uitwerpselen en het nederzettingsafval vervolgens als mest op de akkers gebracht. Op een akkercomplex op arme zandgrond konden zo gedurende langere tijd gewassen verbouwd worden, zonder dat de bodemvruchtbaarheid daarbij uitgeput raakte. De oogsten konden daardoor op peil blijven.

De zwarte enkeerdgronden hebben meestal een zandig tot zwak lemig plaggendek. Ze worden vooral aangetroffen als complexen van oude bouwlandgronden op de hoger gelegen dekzandruggen en langs stuwwallen in het Pleistocene dekzandgebied. De nabijheid van zwarte enkeerdgronden bij heideontginningen suggereert dat de zwarte kleur vooral het gevolg is van het gebruik van heideplaggen. Ter plaatse van de plaggendekken kan het originele maaiveld zijn opgehoogd met minimaal 0,5 m en lokaal zelfs meer dan 1 m grond, terwijl het maaiveld in de afgeplagde gebieden rondom het akkercomplex juist verlaagd is. Bij hele dikke plaggendekken (> 1 m) is soms sprake van een bruin plaggendek in de ondergrond en een donkerbruin tot zwart plaggendek in de top van de bodem. Dit kan wijzen op een meerfasige opbouw van het plaggendek, waarbij verschillende brongebieden voor het strooisel zijn afgeplagd.

Ook voor de grondwatertrap is het plangebied niet gekarteerd omdat het in de bebouwde kom ligt. Op korte afstand van en ten oosten van het plangebied komt grondwatertrap VI voor. Dit betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand zich op een diepte tussen 40 en 80 cm beneden maaiveld bevindt en de gemiddeld laagste grondwaterstand op een diepte groter dan 120 cm beneden maaiveld. De permanent gereduceerde ondergrond kan derhalve op een diepte groter dan 1,2 m onder maaiveld worden verwacht.

²² De Bakker & Schelling 1989; Damoiseaux 1982.

Op het Bodemloket is weergegeven dat binnen het plangebied tot op heden nog geen milieukundig onderzoek heeft plaatsgevonden.²³

2.3 Bewoningsgeschiedenis

2.3.1 Inleiding

Het gevarieerde landschap van de gemeente Valkenswaard met droge en natte gebieden bood de bewoners in het verleden een breed scala aan bestaans- en vestigingsmogelijkheden. De eerste mensen vestigden zich op de hogere delen in het landschap zoals op de dekzandruggen, meestal in de buurt van een waterloop, zoals bijvoorbeeld de Dommel. Binnen de gemeente zijn vondsten bekend vanaf de steentijd. De steentijd werd gekenmerkt door rondtrekkende jagers-verzamelaars, die gebruik maakten van stenen en benen werktuigen. De mensen woonden in tijdelijke kampen, die zich over het algemeen op landschappelijke gradiënten bevonden. Door de bestaansbasis (jagen en verzamelen) en de grote mobiliteit was de invloed van deze mensen op het landschap gering. Dit veranderde toen men vanaf 4900 v.C. (neolithicum) geleidelijk het jagen en verzamelen verruilde voor een voedselvoorziening gebaseerd op akkerbouw en veeteelt. Door het verbouwen van voedsel werd men gebonden aan een bepaalde plek, werden stevigere onderkomens gebouwd en ging men aardewerk produceren en gebruiken. Men ontwikkelde ook grafrituelen en ging hun doden in grafheuvels begraven. Zodra de bodem op een bepaalde plek uitgeput was, kapte men een nieuw stukje bos en verplaatste men de akkers en eventueel de boerderij. Als gevolg van de ontbossing ging de natuurlijke vruchtbaarheid van de armere bodems snel achteruit. Het bos regenereerde daardoor vanaf het laat-neolithicum plaatselijk na verlaten van de akkers niet meer, waardoor er heidevelden ontstonden. Plaatselijk konden als gevolg van het kappen en afbranden van het bos zandverstuivingen ontstaan.

Als gevolg van de ontbossing en akkerbouw was vanaf de late ijzertijd de bodemvruchtbaarheid in grote gebieden dermate afgenomen dat deze niet meer als woon- en landbouwgebied werden gebruikt en men zich terugtrok in de gebieden met een van nature hoge bodemvruchtbaarheid. Op de uitgeputte akkers zal na verloop van tijd secundair bos zijn gaan groeien, waarna deze gebieden werden gebruikt voor het verkrijgen van brandhout en dergelijke. De beekdalen waren lange tijd nog dichtbegroeide moerasbossen en speelden geen rol in het landbouwsysteem. Beekdalen en andere moerasige delen van het landschap werden wel gebruikt voor de winning van grondstoffen (zoals hout, leem, veen e.d.), als dump voor afval, voor rituele deposities, e.d.

In de loop van de middeleeuwen nam de bevolking sterk toe, waardoor ook de behoefte aan landbouwgrond sterk toe nam en grote aaneengesloten bouwlandcomplexen ontstonden. Rond 500 na Chr. vestigde men zich op de hoger gelegen delen van het landschap. Hier was de bodemvruchtbaarheid goed. De lager gelegen delen van het landschap waren vaak minder vruchtbaar en derhalve minder geschikt voor landbouw. Hier bestond het terrein uit eiken-beukenbos of eiken-berkenbos. Vanaf het laatste kwart van de 6^e eeuw woonde men voornamelijk in de bossen langs de kleine akkers. Dit beeld veranderde rond het midden van de 7e eeuw. Er ontstonden geclusterde nederzettingen die min of meer centraal in het akkergebied gelegen waren. Gedurende de late 9e eeuw en de eerste helft van de 10e eeuw krompen de nog bestaande nederzettingen sterk, vaak tot maar één of twee boerderijen. Deze sterke afname in bewonersaantallen

²³ Bodemloket 2020.

duurde tot ergens in de loop van de tweede helft van de 10e eeuw, waarna de bevolking in de loop van de 11e eeuw weer toenam. In de bestaande oude nederzettingen nam het aantal boerderijen weer toe. Daarnaast werden nieuwe erven aangelegd in nieuw ontgonnen delen van het landschap. Na 1100 nam de groei van de bevolking en de nieuwe ontginningen sterk toe en was het woon/akkergebied zoals dat nu nog aanwezig is al grotendeels in gebruik. Men bouwde hun erven in deze periode nog wel in het akkergebied. In de loop der tijd werden de nederzettingen van de hoge dekzandruggen verplaatst naar flanken van het akkerareaal. Vanaf het midden van de 14^e eeuw lag het nederzettingenpatroon min of meer vast.²⁴ In de 14^e en 15^e eeuw werd de ontwatering van de beekdalen vervolgens verbeterd door de gronden te verdelen in smalle kavels die loodrecht op de beek lagen. Bovendien werd grond van de hogere dekzandruggen gebruikt om de randen van de beekdalen op te hogen. Om de beschikbare mest efficiënter te kunnen gebruiken, werd de mest vanaf de 15^e eeuw vermengd met bosstrooisel en plaggen. De winning van het bosstrooisel en de plaggen leidde tot een vergaande aftakeling van de bossen, zodat uitgestrekte heidevelden ontstonden. Dit landschap, met een afwisseling van aaneengesloten bouwlandcomplexen, wei- en hooilanden in de beekdalen en grote heidegebieden bleef tot in de 19^e eeuw bestaan. Pas met de uitvinding van de kunstmest in de 19^e eeuw waren de heidevelden niet meer nodig voor de bemesting van de akkers en konden ze worden ontgonnen voor de landbouw.

2.3.2 Historie

Het oorspronkelijke Brabantse landschap is lange tijd gedomineerd geweest door uitgestrekte woeste gronden met daartussen kleine en grote gemeenschappelijke akkercomplexen. Het gebied rond de nederzettingen kent een historie die tot ver in de prehistorie reikt. Dit blijkt onder andere uit de talrijke archeologische vindplaatsen en monumenten van waarde in de omgeving. Ook Valkenswaard kent een lange historie. De oudst bekende geschreven bron waarin melding gemaakt wordt van Valkenswaard dateert uit 1200-1225. Hierin wordt verwezen naar *de Wederde*.²⁵ De naam betreft een collectiefvorm van het woord *weder*, dat ram betekent. De naam betekent dan zoiets als *bij de groep rammen*.²⁶ De huidige naamsvorm *Valkens* is veel jonger. Het verwijst naar de hier bloeiende valkeniersbedrijven. Zo waren hier in 1786 meer dan dertig meestervalkeniers uit verschillende landen.²⁷

De historische kern van Valkenswaard vertoont de typische structuur van een kransesdorp. De eerste esdorpen ontstonden op de dekzandruggen. Doordat de ontginners dicht bij hun bouwland wilden blijven, ontstonden nieuwe vestigingen langs uitvalswegen, welke onder andere eindigden op –straat. De Kromstraat is hier een voorbeeld van. Op deze manier kregen de esdorpen een spinnenwebvormige structuur, welke zeer karakteristiek is voor Brabantse esdorpen. Omdat dat aan alle zijden van de essen bewoning voorkomt spreekt men van kransesdorpen.²⁸ Valkenswaard bestond derhalve in het verleden uit verschillende gehuchten. Voorbeelden hiervan zijn *het Dorp*, *de Rijt*, *de Brand* en *de Haag*. Tegenwoordig vormen deze gehuchten de wijk *het Gegraaf*. De gehuchten *Deelshurk* en *Venbergen* bestaan nog steeds als zodanig. Binnen het dorp zelf zijn op enkele gebouwen aan de Kromstraat en de Braken na weinig historische panden bewaard gebleven.²⁹

²⁴ Theuws *et al.* 2011.

²⁵ Van Berkel & Samplonius 2006.

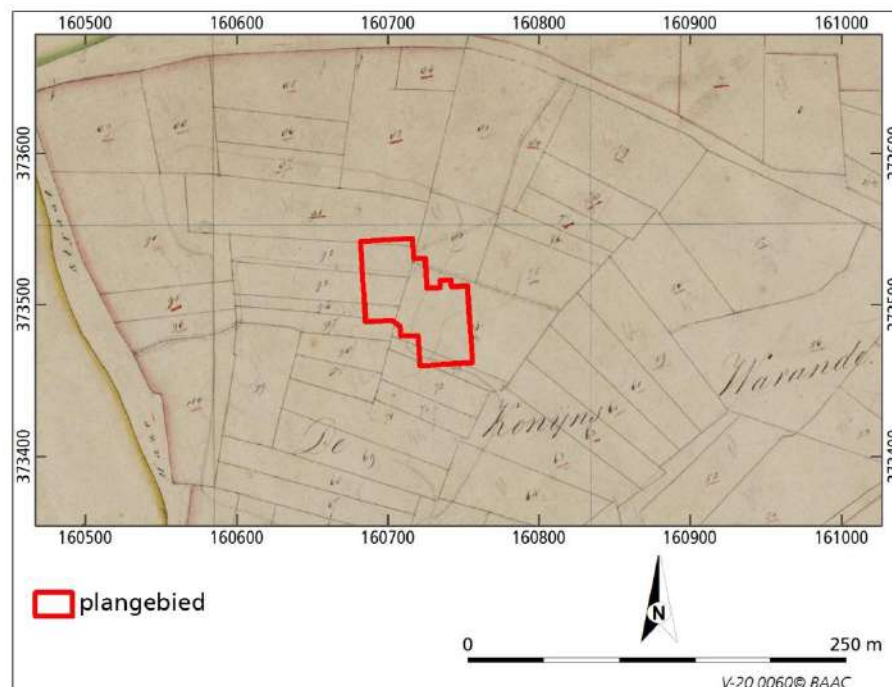
²⁶ Van Berkel & Samplonius 2006.

²⁷ Van Berkel & Samplonius 2006.

²⁸ Berendsen 2008.

²⁹ Gemeente Valkenswaard 2020.

Op een reconstructiekaart van de omgeving van het plangebied rond 1500 ligt het plangebied in een gebied dat zich vanaf *Achter de Haes* of *Hazestraat* in oostelijke richting uitstrekte. Dit gebied was dicht begroeid met kreupelhout en er kwam veel wild voor. Hieraan ontleed het gebied haar naam *De Conijnswarande*.³⁰ Volgens de eerste kadastrale minuut van 1811-1832 ligt het plangebied nog steeds in een gebied dat *De Konijns Warande* heet (figuur 2.3).³¹

Figuur 2.3 Ligging van het plangebied op een uitsnede van de kadastrale kaart uit het begin van de 19^e eeuw (RCE 2020).

Dit gebied van 2 lopens groot is hooggelegen en is dan nog steeds een dicht met kreupelhout begroeid terrein. Het ligt tussen de Hazestraat en het Goor en wordt ook wel *Haas* of *Hoge Haas* genoemd. De warande is het jachtterrein van de heer, die een opzichter of warandemeester aanstelde voor dit gebied. De naam *het Goor* verwijst naar een laaggelegen drassig weiland in de Turfbergseheide. Het heeft de vorm die doet denken aan een voormalig ven of moeras.³²

Ten zuiden van perceel 93 (bouwland) ligt een smal perceel met hakhout (perceel 94). Aan de westzijde van het plangebied bevindt zich tussen twee oost-west georiënteerde percelen bouwland een pad dat in de noordoosthoek van het plangebied richting het noorden loopt en dan buiten het plangebied afbuigt naar het noordoosten. Het oostelijke perceel (perceel 74) betreft een groot terrein bouwland waarlangs aan de noordzijde eveneens een pad loopt richting het eerder genoemde pad.

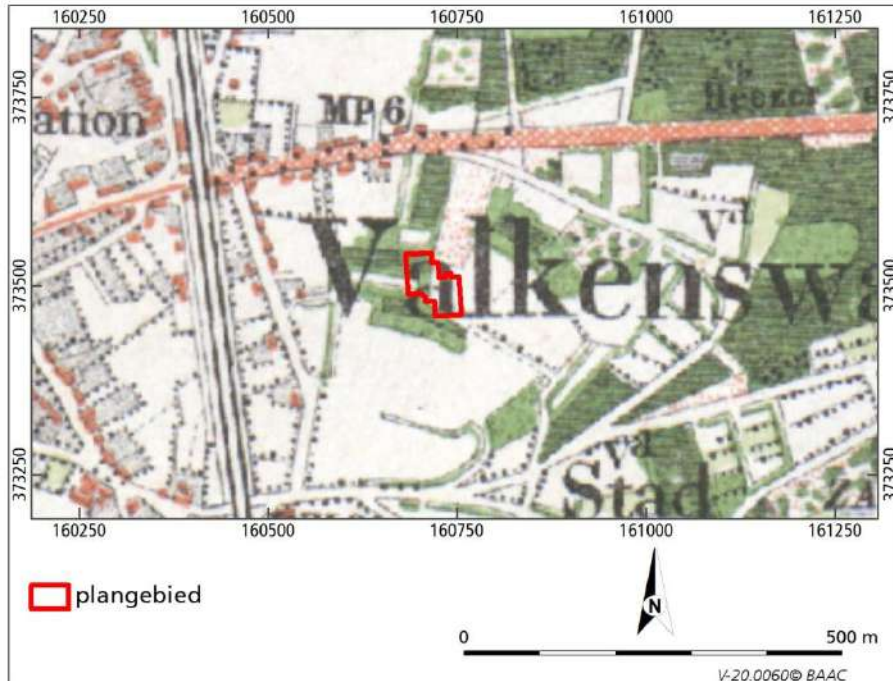
Rond 1900 is het plangebied nog steeds onbebouwd en bestaat deels uit percelen bouwland (figuur 2.4 en 2.5). Het westelijke deel van het plangebied is nu grotendeels als grasland in gebruik. Pas op de topografische kaart van 1963 staan

³⁰ Informatie verkregen via dhr. W. Peels, van de Heemkundekring Weerderheem-Werkgroep Archeologie d.d. 16 april 2020, zie ook bijlage 2.

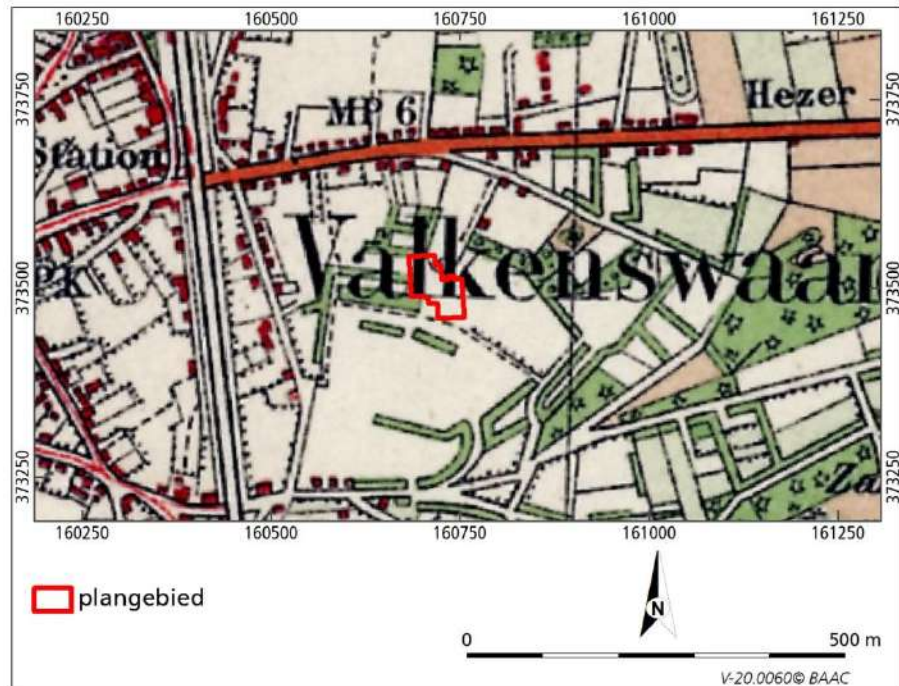
³¹ RCE 2020, MIN10157C01, OAT10157C003 perceel 74, 75, 92-94.

³² Informatie verkregen via dhr. W. Peels, van de Heemkundekring Weerderheem-Werkgroep Archeologie d.d. 16 april 2020, zie ook bijlage 2.

het plangebied en omgeving als bebouwd weergegeven met de huidige wegen. De Mariakerk wordt echter al in 1953 gebouwd en als zodanig in gebruik genomen (figuur 2.6). De kerk is ontworpen door architect Jos Bedaux. De kerk is op poeren tot een diepte van circa 1,25 m –mv gefundeerd. Onder de zuidvleugel van de kerk bevindt zich een kelder die tot een diepte van 2,50 m –mv is uitgegraven. In 2015 is het gebouw onttrokken aan de eredienst en functioneert het niet meer als kerk.

Figuur 2.4 Ligging van het plangebied op een uitsnede van een topografische kaart uit circa 1900 (Topotijdreis2 020). De witte vlakken zijn bouwland, de groene vlakken zijn weiland, de donkergroene vlakken loofbos en de rode vlakjes zijn bebouwing. De zwarte stipjes zijn bomen langs wegen en sloten.

Figuur 2.5 Ligging van het plangebied op de kaart van 1929 (Topotijdreis 2020).

Figuur 2.6 Opname van de Mariakerk, gezien naar het zuidwesten (bron: reliwiki.nl).

In de jaren '80 van de vorige eeuw worden ten zuiden van de kerk nog enkele huizen gebouwd. Deze situatie is tot op heden onveranderd (figuur 2.7).³³

³³ Topotijdreis 2020, bonnebladen 1901, 1912, 1927 en 1931, topografische kaarten 1953 en jonger.

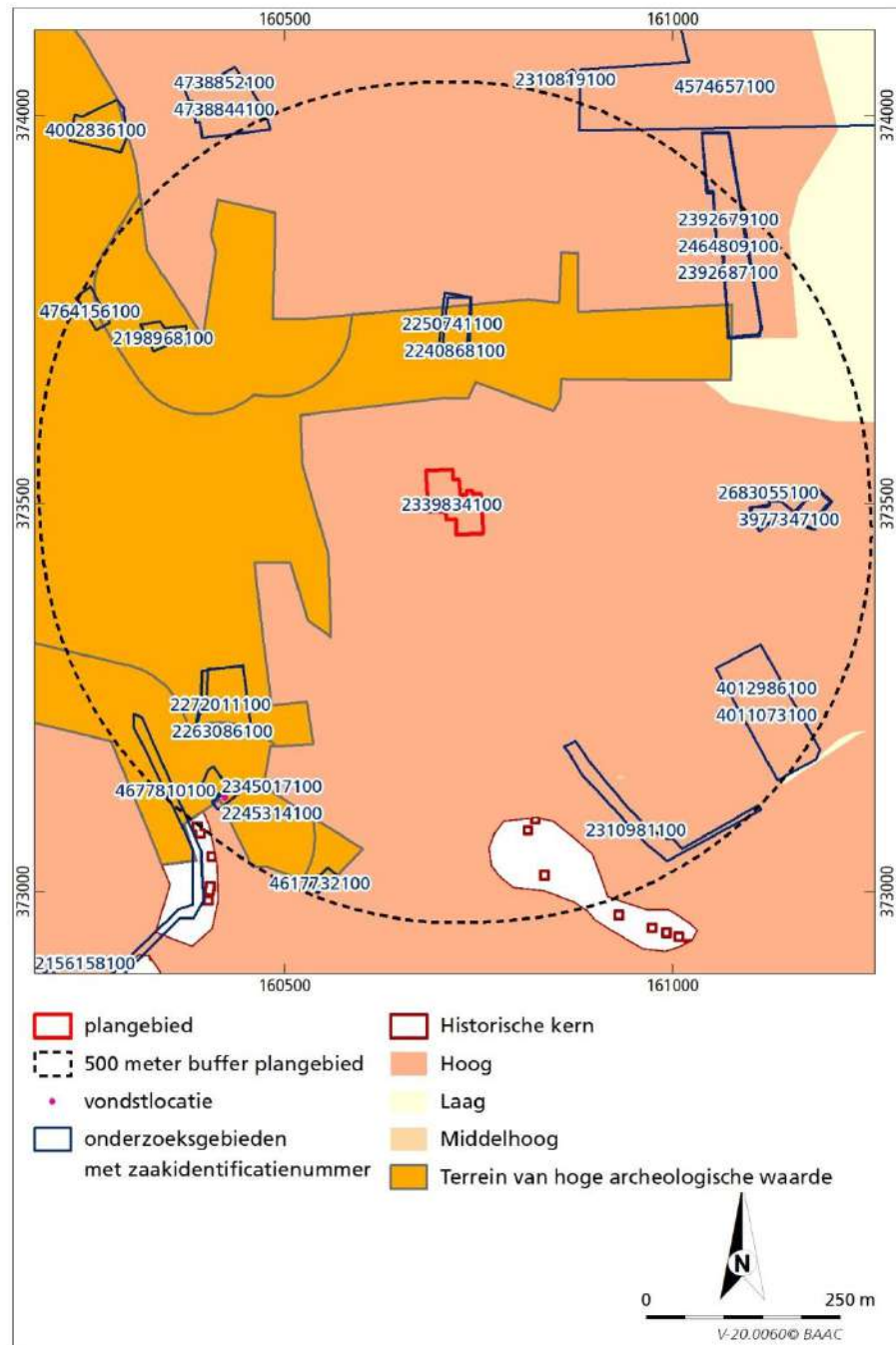

Figuur 2.7 Ligging van het plangebied op een recente luchtfoto (ArcGIS online 2020).

2.3.3 Archeologie

Over het algemeen zijn in Nederland op verschillende niveaus (landelijk, provinciaal, regionaal en gemeentelijk) archeologische (verwachtings-)kaarten opgesteld. Het huidige beleid, dat van toepassing is op het plangebied, is gebaseerd op de regionale erfgoedkaart voor de Kempen en A2 gemeenten (figuur 2.8).³⁴

³⁴ ODZOB 2019.

Figuur 2.8 Ligging van het plangebied op de gemeentelijke verwachtingskaart met onderzoeksmeldingen en ARCHIS-waarnemingen (Berkvens et al. 2011; RCE 2020).

Het plangebied ligt in een zone dat een hoge archeologische waarde toegekend heeft gekregen voor de regionale erfgoedkaart. Deze verwachting is gebaseerd op de geomorfologische en bodemkundige opbouw, historische informatie en bekende archeologische gegevens. Op het bestemmingsplan is het gebied aangeduid als dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie 4'.³⁵ Om het archeologisch bodemarchief van dergelijke gebieden gedegen te beheren is vanaf een bodemverstoring met een minimum oppervlakte van 500 m² en een diepte van 30 en 50 cm –mv bij esdekken een archeologisch onderzoek vereist.

³⁵ Ruimtelijke plannen 2020.

Op de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Brabant³⁶ valt het plangebied binnen de regio *Kempen*, een gebied van provinciaal cultuurhistorisch belang. Dit betreft een landschap van regionaal belang. De Kempen is een zwak golvend dekzandlandschap dat bestaat uit dekzandvlakten en -ruggen. Het gebied wordt doorsneden door de bovenlopen van de Grote en Kleine Dommel, Beerze en Reusel. De dekzandruggen hebben een zandige bodem waar regenwater infiltreert, dat in de beekdalen als kwel naar boven komt. Plaatsen met leem in de ondergrond hadden een gebrekkige afwatering, zodat daar vennen en kleine veenmoerassen ontstonden. De ruimtelijke identiteit van het ontginningslandschap van de Kempen wordt gevormd door de contrasten tussen de verschillende agrarische gebruikseenheden: de akkers, graslanden en woeste gronden. De akkercomplexen, dorpen en gehuchten liggen vanouds op de rand van de beekdalen. Langs de beken lagen de graslanden, vaak verdeeld in lange smalle percelen die omzoomd waren door elzensingels. Op de hogere delen van het landschap bevonden zich vroeger uitgestrekte heidevelden, bossen en stuifzanden. Door overbeweiding en het steken van heideplaggen ontstonden plaatselijk zandverstuivingen. In de 19^e en begin 20^e eeuw zijn veel heidevelden omgezet in landbouwgrond of bos. De dorpen van de Kempen hebben zich afhankelijk van hun ligging verschillend ontwikkeld. De kernen die liggen aan belangrijke routes zijn uitgegroeid tot suburbane woonkernen met soms redelijk grote bedrijventerreinen. De dorpen op afstand van deze routes hebben een landelijker karakter en zijn beperkter in omvang gebleven.³⁷

Naast deze verwachte archeologische waarden zijn rond het plangebied in het verleden ook daadwerkelijk archeologische waarden aangetroffen. In de database van de RCE, ARCHIS 3, zijn rond het plangebied binnen een straal van circa 500 m diverse archeologische vondsten bekend. Bepaalde gebieden zijn vanwege hun archeologische waarde vermeld op de Archeologische Monumentenkaart. Op circa 150 m ten noorden en westen van het plangebied ligt AMK-terrein 16805, een terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft de oude dorpskern van Valkenwaard. Het plangebied zelf maakt geen onderdeel uit van een AMK-terrein.

Op circa 200 m ten noorden van het plangebied heeft in 2009 een bureauonderzoek plaatsgevonden (zaakidentificatienummer 2240868100). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat het terrein in een gebied met dekzandruggen ligt waarin zich een veldpodzolbodem heeft ontwikkeld. Er is een middelhoge verwachting op het voorkomen van archeologische resten vanaf het paleolithicum uitgesproken.

Naar aanleiding van deze resultaten heeft op dit terrein vervolgens een booronderzoek plaatsgevonden (zaakidentificatienummer 2250741100). Uit de boringen bleek dat zich een veldpodzol in het plangebied bevond dat in vier van de vijf boringen afgetopt was. Hierop is de archeologische verwachting voor resten uit het paleolithicum en mesolithicum aangepast naar laag. Omdat in de nabije omgeving geen vondsten zijn aangetroffen is de verwachting dat zich in het plangebied ook geen vindplaats zal bevinden. Hierop is geadviseerd het onderzoeksterrein vrij te geven voor verdere ontwikkelingen.

Op circa 400 m ten noordoosten van het plangebied zijn in 2013 en 2014 drie onderzoeken uitgevoerd. Het eerste onderzoek is een bureauonderzoek waarin is vastgesteld dat er een middelhoge kans is op het aantreffen van resten uit het

³⁶ CHW 2020.

³⁷ CHW 2020.

laat-paleolithicum en het mesolithicum in verband met de nabijheid van een beekdal (zaakidentificatienummer 2392679100). Voor resten vanaf het neolithicum tot in de nieuwe tijd is de trefkans hoog vanwege de ligging van het terrein op een dekzandrug. Het hierop volgende booronderzoek heeft aangetoond dat in het plangebied een podzol aanwezig is die plaatselijk verstoord is (zaakidentificatienummer 2392687100). Desondanks blijft de (middel)hoge verwachting gehandhaafd en is het advies gegeven om een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te laten voeren. Archeologische resten kunnen voorkomen vanaf 50 cm –mv. Tijdens het proefsleuvenonderzoek is vastgesteld dat het terrein is met 40 tot 100 cm opgehoogd. In de sleuven zijn alleen recente sporen van een flatgebouw en schuren aangetroffen waarbij de oorspronkelijke bodemopbouw verstoord is geraakt (zaakidentificatienummer 2464809100). De top van de C-horizont was nog intact.³⁸

In 2015 heeft voor een terrein op circa 350 m ten oosten van het plangebied een bureauonderzoek plaatsgevonden (zaakidentificatienummer 2683055100). In het bureauonderzoek is vastgesteld dat het voor het plangebied een middelhoge tot hoge kans op het aantreffen van archeologische resten uit de periode paleolithicum-nieuwe tijd geldt. Het advies is om dit te toetsen door middel van een verkennend booronderzoek. Dit booronderzoek wees uit dat in het plangebied een AC-profiel en plaatselijk een A-AC-C-profiel (zaakidentificatienummer 3977347100) aanwezig was. Er werd geen podzolprofiel aangetroffen. Alleen in één van de boringen zijn brokjes van de B-horizont in de A-horizont opgenomen. Wel werd vastgesteld dat in het plangebied een eerdgrond in plaats van een veldpodzol (volgens het bureauonderzoek) aanwezig is. Vanwege de verwachte verstoorde bodem tot in de C-horizont is geadviseerd het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkelingen.

Voor een terrein op circa 375 m ten zuidoosten van het plangebied heeft in 2016 een bureau- en booronderzoek plaatsgevonden (zaakidentificatienummers 4011073100 en 4012986100). Het bureauonderzoek wees uit dat in het plangebied in het Brabants zandgebied ligt en in de ondergrond rivierafzettingen voorkomen die bedekt zijn met dekzand. Hierin heeft zich een veldpodzol ontwikkeld. Er geldt een hoge archeologische verwachting voor alle perioden. De boringen wijzen uit dat het noordelijk deel van het terrein intact is, hier komt een podzolbodem voor onder een opgebracht pakket van 110 tot 140 cm dik. In het zuidelijke deel is de bodem tot in de C-horizont omgewerkt. Archeologische indicatoren zijn in boringen niet aangetroffen. Er is geadviseerd het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkelingen. Indien in het noordelijk deel van het terrein dieper dan 100 cm –mv wordt ontgraven dient alsnog een proefsleuvenonderzoek te worden uitgevoerd.

Op circa 325 m ten zuiden van het plangebied is in 2010 een bureauonderzoek uitgevoerd voor een tracé waar rioleringswerkzaamheden zullen worden uitgevoerd (zaakidentificatienummer 2310981100). De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet opgenomen in Archis 3 en Danseasy.³⁹

In 2009 heeft een bureau- en booronderzoek plaatsgevonden voor een terrein op 475 m ten zuidwesten van het plangebied (zaakidentificatienummer 2245314100). Het bureauonderzoek wees uit dat het terrein op een dekzandrug ligt afgedekt

³⁸ Omdat in Archis 3 en in Dans Easy het verkeerde rapport is opgenomen zijn er niet meer gegevens voorhanden.

³⁹ RCE 2020.

met hoge zwarte enkeerdgronden. Het ligt in de oude dorpskern van Valkenswaard, een terrein van hoge archeologische waarde. Binnen het plangebied bestaat een hoge trefkans op archeologische resten vanaf de steentijd. Uit het booronderzoek kwam naar voren dat in het plangebied een verrommelde hoge zwarte enkeerdgrond aanwezig was. Omdat het plangebied in de oude historische kern ligt is dit geen aanwijzing voor een verstoorde bodem. Gezien deze locatie en de ligging bij een kruising van oude wegen is de hoge archeologische verwachting gehandhaafd voor resten vanaf de late middeleeuwen. Voor oudere perioden is de verwachting bijgesteld naar een middelhoge verwachting. Vanwege de geringe omvang van het plangebied en de geplande verstoringen is geadviseerd om een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving, variant archeologische begeleiding uit te laten voeren. Deze begeleiding heeft plaatsgevonden in 2011 (zaakidentificatienummer 2345017100). Tijdens dit onderzoek zijn geen sporen aangetroffen. Wel werd vastgesteld dat onder een recent geroerde bovengrond het archeologisch niveau nog intact is. Voor de omgeving van het terrein blijft daarom de hoge archeologische verwachting behouden.

Op circa 375 m ten zuidwesten van het plangebied is in 2009 voor een terrein een bureau- en booronderzoek uitgevoerd (zaakidentificatienummer 2263086100). Dit terrein ligt in een gebied met hoge zwarte enkeerdgronden en heeft een hoge archeologische verwachting. In de omgeving zijn op vergelijkbare landschappelijke eenheden waarnemingen uit de bronstijd en later bekend. In het zuidwestelijke deel van het plangebied heeft in ieder geval in de 19^e eeuw bebouwing gestaan. Voor resten uit de steentijd geldt een middelhoge verwachting. Uit het booronderzoek bleek dat in het plangebied een plaggendek aanwezig was met daaronder een veldpodzolprofiel. Naar aanleiding hiervan kon de archeologische verwachting gehandhaafd blijven en is het advies uitgesproken om een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te laten voeren. Van het hierop volgende proefsleuvenonderzoek uit 2010 zijn geen gegevens bekend in Archis 3 en Dans Easy (zaakidentificatienummer 2272011100).

Voor een terrein op circa 425 m ten noordwesten van het plangebied heeft in 2008 een bureau- en booronderzoek plaatsgevonden (zaakidentificatienummer 2198968100). In het bureauonderzoek werd vastgesteld dat dit terrein op een dekzandrug lag afgedekt met een enkeerdgrond. Op basis van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied is een middelhoge verwachting op het voorkomen van resten uit het neolithicum, ijzertijd en middeleeuwen vastgesteld. Uit de boringen bleek echter dat de bodem in het gehele plangebied tot in de C-horizont verstoord was waardoor de archeologische verwachting werd bijgesteld naar laag. Hierop is geadviseerd het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkelingen.

Navraag bij de Heemkundekring Weerderheem-werkgroep Archeologie naar archeologische vondsten die niet in Archis 3 staan geregistreerd heeft geen resultaat opgeleverd.⁴⁰

2.4 Archeologische verwachting

2.4.1 Algemeen

Concluderend heeft het bureauonderzoek inzicht gegeven in de geomorfologie van het landschap en de bodem van het perceel waarop het plangebied is

⁴⁰ Informatie verkregen via dhr. W. Peels, van de Heemkundekring Weerderheem-Werkgroep Archeologie d.d. 16 april 2020, zie ook bijlage 2.

gesitueerd. Ook heeft raadpleging van historisch kaartmateriaal informatie verschaft over de inrichting en het gebruik van het perceel gedurende de laatste drie eeuwen. Tevens is gekeken naar recentelijk uitgevoerd archeologisch onderzoek in de directe omgeving van het plangebied. De resultaten van deze bronnen leiden naar een gespecificeerde verwachting, die verder in onderhavig onderzoek zal worden onderbouwd of gespecificeerd met de resultaten van het booronderzoek.

Het plangebied ligt op een op een dekzandrug, in de nabijheid van het dal van de Tongelreep. De hoger gelegen gronden waren van oudsher aantrekkelijke vestigingsgebieden. Binnen een straal van 500 m van het plangebied zijn met uitzondering van de historische dorpskern van Valkenswaard echter geen bewoningssporen aangetroffen.

Het plangebied is mogelijk lange tijd gebruikt als jachtgebied (warande) en pas in de 17^e of 18^e eeuw in gebruik genomen als bouwland. Mogelijk dat na de ontginning van het kreupelhout in een relatief kort tijdsbestek grond is opgebracht om de grond geschikt te maken voor landbouw, waardoor een enkeerdgrond is ontstaan. Anderzijds kan door wisselend grondgebruik al eerder een plaggendek opgebracht zijn.

Archeologische vondsten en bewoningssporen kunnen bij een enkeerdgrond op dekzand worden verwacht aan de basis van het plaggendek en in de top (Ah-, E-, Bh- en Bs-horizonten) van een eventueel daar onder begraven bodem (meestal een humuspodzol). Hoewel plaggendekken een goede conserverende eigenschap vormen voor de archeologische waarden in de ondergrond is de conserveringsgraad ervan in het plangebied afhankelijk van de dikte van het dek en de invloed van groundbewerking.

Er zijn met uitzondering van de huidige bebouwde delen geen aanwijzingen aangetroffen die duiden op grootschalige bodemversturende activiteiten binnen het plangebied. Alleen in de noordwesthoek van het plangebied lijkt een deel ontgraven te zijn. De bouw van de huidige kerk heeft de bodem plaatselijk aangetast. Het gebouw is gefundeerd op poeren tot een diepte van 1,25 m –mv. Ter plaatse van de zuidvleugel is een kelder aangelegd tot een diepte van 2,5 m –mv.

Complextype laat-paleolithicum en mesolithicum

Bij een booronderzoek dat in de omgeving van het plangebied is uitgevoerd is een podzolprofiel aangetroffen. Dit indiceert dat eventuele sporen van vondststrooïngen van vuurstenen artefacten, houtskoolpartikels of vondstconcentraties, behorende tot tijdelijke kampementen van jager-verzamelaars (vuursteenvindplaatsen) bewaard kunnen zijn gebleven.

Complextype neolithicum tot middeleeuwen

In de loop van het neolithicum en in de daarop volgende periodes gingen de mensen zich toeleggen op landbouw en sedentair leven. Uit deze periode kunnen sporen van nederzettingsterreinen bestaande uit individuele huis- of boerderijplaatsen met erven, afvalkuilen, waterputten en aardewerkstrooïng of grafvelden of -heuvels worden verwacht.

Complextype middeleeuwen tot heden

Vanaf de middeleeuwen werd het gebied benut als jachtgebied. Akkerland zoals de essen rondom de historische kern van Valkenswaard vormde het hart van een areaal intensief gebruikt cultuurland vanaf de middeleeuwen en was tevens het hart van de lokale agrarische samenleving. Voordat dergelijke kransesdorpen

ontstonden, zullen boerderijen en nederzettingen aanvankelijk midden in een bouwlandcomplex gestaan hebben, maar om het akkercomplex beter te kunnen bewerken en vanwege uitbreiding tot grote aaneengesloten complexen werd vooral in de middeleeuwen de bebouwing verplaatst naar de randen van de bouwlandcomplexen.

2.4.2 Specifieke verwachting

Op basis van bovenstaande gegevens heeft het plangebied een hoge archeologische verwachting voor waarden uit het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen (nederzettingsresten, graven e.d.) in de onbebouwde delen van het plangebied. De verwachting op het aantreffen van een vuursteenvindplaats is middelhoog indien de top van de bodem onder het eventuele plaggendek niet vergraven is. Vanwege de ligging op voormalig jachtterrein is de kans op het aantreffen van resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd laag.

Archeologische vondsten en bewoningssporen kunnen in het geval van een veldpodzolgrond tussen 30 en 50 cm –mv voorkomen en in het geval van een hoge zwarte enkeergrond vanaf 50 cm –mv. Onder de huidige bebouwing zal geen plaggendek of podzolbodem meer aanwezig zal zijn, aangezien deze naar alle waarschijnlijkheid bij de realisatie van de huidige bebouwing uit de 20^e eeuw zal zijn verwijderd. Diepe sporen zouden echter nog aanwezig kunnen zijn.

3 Inventariserend veldonderzoek

3.1 Werkwijze

De tijdens het bureauonderzoek opgestelde archeologische verwachting is in het veld getoetst. Bij het inventariserend veldonderzoek (karterende fase) is het plangebied onderzocht op de geomorfologische, geologische en bodemkundige karakteristieken. Ook geeft het booronderzoek informatie over de intactheid van de bodem en geeft daarmee inzicht in de gaafheid van een eventuele archeologische vindplaats.

In het plangebied zijn vijf boringen gezet met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boringen zijn uitgevoerd tot maximaal 2 m –mv. De locaties van de boringen zijn ingemeten met GPS. De hoogteligging ten opzichte van NAP is uit het Actueel Hoogtebestand Nederland gehaald.⁴¹ De bodemlagen zijn lithologisch⁴² en bodemkundig⁴³ beschreven.

Het veldonderzoek heeft plaatsgevonden op 7 mei 2020. In navolgende paragrafen worden de resultaten van het veldonderzoek beschreven. De locaties van de boringen staan weergegeven op de boorpuntenkaart (figuur 3.1). De maaiveldhoogte (in meters t.o.v. NAP) is per boring vermeld in de boorstaten (bijlage 3).

⁴¹ AHN3 2020.

⁴² NEN 1989.

⁴³ De Bakker & Schelling 1989.

Figuur 3.1 Boorpuntenkaart.

3.2 Veldwaarnemingen

Aan de westzijde van de kerk ligt een goed onderhouden tuin (figuur 3.2 links). De tuin aan de zuidzijde van de kerk, bij de pastorie, is enige tijd niet meer onderhouden (figuur 3.2, rechts). Aan het maaiveld zijn geen kenmerken zichtbaar die kunnen duiden op eventuele archeologische resten in de bodem.

Figuur 3.2 Zicht op het plangebied vanaf boring 3 in zuidelijke richting (links) en vanaf boring 4 in oostelijke richting.

3.3 Verkennend booronderzoek

3.3.1 Lithologie en bodemopbouw

In boring 5 is een enkeerdgrond aangetroffen, waarbij de humeuze Aa-horizont (plaggendek) op 0,9 m –mv (24,8 m +NAP) abrupt overgaat in het ongeroerde moedermateriaal van de C-horizont. Dit sediment bestaat uit matig, siltig, matig grof, geelgrijs dekzand. In de oeverige boringen is geen plaggendek aangetroffen. In de boringen 2 tot en met 4 komt onder een 20 tot 40 cm dikke bovengrond (Ap-horizont) een 20 tot 50 cm dikke sterk gevlekte laag voor, waarbij de boven- en ondergrond gemengd zijn. De verstoorde laag gaat met een scherpe grens over in dekzand. Ter plaatse van boring 1 gaat een 40 cm dikke Ap-Horizont op 25 m +NAP direct over in dekzand. In boring 4 is tussen de verstoorde laag en de ongeroerde ondergrond een circa 40 cm dikke heterogeen, grijsbruin gemêleerde laag aangetroffen. Een dergelijke laag kan een archeologisch relevant grondspoor betreffen, maar gezien de ligging direct onder de verstoorde laag is dit door middel van het booronderzoek niet vast te stellen. Deze grijsbruine laag gaat op 1,3 m –mv (24,2 m +NAP) geleidelijk over in fluvioperiglaciale afzettingen (C-horizont). Deze laag Brabantse Leem is circa 30 cm dik en gaat weer over in dekzand. Om de diepere stratigrafie te bepalen is naast boring 4 ook boring 2 doorgezet tot 2 m –mv. Hier komt tot 1,45 m –mv (23,95 m +NAP) dekzand voor dat geleidelijk overgaat in een circa 15 cm dikke laag sterk siltig, matig fijn, lichtgrijs/oranjegrijs, gelaagd zand. Deze Brabantse Leem gaat op 1,6 m –mv (23,8 m +NAP) weer geleidelijk over in dekzand. Grondwater is binnen 2 m –mv niet aangetroffen. Wel ligt het onderste dekzandpakket binnen de capillaire zone.

3.3.2 Archeologische indicatoren

Hoewel het verkennende onderzoek niet specifiek is gericht op het opsporen van archeologische indicatoren is wel op de aanwezigheid daarvan gelet. De bodemlagen zijn met de hand en op het oog onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals bijvoorbeeld aardewerk, verbrande leem, vuursteen, metaal, houtskool of al dan niet verbrand bot. Deze resten kunnen een aanwijzing zijn voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats ter plaatse of in de nabijheid van de boring met indicator. Bij controle van het opgeboorde materiaal zijn echter geen archeologische indicatoren aangetroffen.

3.4 Bodemkundige en archeologische interpretatie

In de iets diepere ondergrond komt gelaagde Brabantse Leem voor wat doorgaans duidt op een afzetting in een relatieve laagte. Deze verspoelde afzetting is later in het Weichselien weer overstoven met dekzand. Gezien het voorkomen van een

plaggende ter plaatse van boring 5 is het gebied geschikt geweest voor landbouw en ook bewoning.

Mogelijk dat in boring 4 een grondspoor, zoals bijvoorbeeld een kuil is aangeboord. Deze kuil is in het bovenste dekzandniveau tot aan de Brabantse Leem gegraven. De top van het grondspoor is aangetroffen op circa 24,6 m +NAP. De top van de C-horizont (dekzand) ligt ter plaatse van de overige boringen gelijk of hoger, waardoor verondersteld kan worden dat eventuele archeologische resten niet erg diep verstoord zullen zijn. Echter uit een aantal boringen blijkt dat het oorspronkelijke maaiveld in meer of minder mate is afgetopt, zodat oppervlakkige sporen niet bewaard zijn gebleven. Eventuele archeologische resten zullen afkomstig zijn van landbouwnederzettingen. Vuursteenvindplaatsen worden gezien het voorkomen van A-C en A-A/Cp-C profielen niet verwacht. De kans op het aantreffen van archeologische resten is conform de vooraf opgestelde archeologische verwachting hoog.

4 Conclusie en aanbevelingen

Hieronder volgt de beantwoording van de onderzoeksvragen zoals gesteld in het Plan van Aanpak. De eerste drie vragen hebben betrekking op het bureauonderzoek. De overige op het veldonderzoek:

Bureauonderzoek:

Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Binnen het plangebied zijn geen archeologische waarden aangetroffen. Ook binnen een straal van 500 m zijn geen archeologische vindplaatsen vastgesteld.

Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemversturende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?

Binnen het plangebied kunnen op de dekzandrug zowel enkeerdgronden als veldpodzolgronden voorkomen. Plaatselijk is het plangebied verstoord door de fundering van de kerk op poeren tot een diepte van 1,25 m –mv. Onder de zuidvleugel van de kerk is een kelder gebouwd tot een diepte van 2,50 m –mv.

Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?

Op basis van het bureauonderzoek geldt een hoge archeologische verwachting voor waarden uit het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen (nederzettingsresten, graven e.d.) in de onbebouwde delen van het plangebied. De verwachting op het aantreffen van een vuursteenvindplaats is middelhoog indien de top van de bodem onder het eventuele plaggendek niet vergraven is. Vanwege de ligging op voormalig jachtterrein is de kans op het aantreffen van resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd laag.

Archeologische vondsten en bewoningssporen kunnen in het geval van een veldpodzolgrond tussen 30 en 50 cm –mv voorkomen en in het geval van een hoge zwarte enkeergrond vanaf 50 cm –mv. Onder de huidige bebouwing zal geen plaggendek of podzolbodeme meer aanwezig zal zijn, aangezien deze naar alle waarschijnlijkheid bij de realisatie van de huidige bebouwing uit de 20^e eeuw zal zijn verwijderd. Diepe sporen zouden echter nog aanwezig kunnen zijn.

Veldonderzoek:

Hoe is de bodemopbouw en zijn (begraven) bodems met potentiële archeologische niveaus (cultuurlagen) aanwezig? En zo ja, op welke diepte?

De bodem bestaat grotendeels uit een A-C profiel of een A-A/Cp-C profiel, waarbij de dikte van de A-horizont 20 tot 90 cm bedraagt en de A/Cp-horizont 20 tot 40 cm. De top van de C-horizont (dekzand) ligt op 0,4 à 0,9 m-mv (25 à 24,6 m +NAP). In één boring (4) is onder een verrommelde laag vanaf 0,9 tot 1,3 m –mv (24,6 tot 24,2 m +NAP) mogelijk een grondspoor aangeboord. Een begraven bodem is niet aangetroffen, maar wel een niveau waarin sporen verwacht kunnen worden. Dit betreft de top van het dekzand vanaf 24,6 tot 25 m +NAP.

In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Bij de geplande werkzaamheden buiten de bestaande bebouwing worden eventuele archeologische resten bedreigd. Geadviseerd wordt om voorafgaand aan de werkzaamheden een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Het proefsleuvenonderzoek is erop gericht om de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden vast te stellen. Een proefsleuvenonderzoek vormt de meest geëigende methode om de aanwezigheid van een archeologische vindplaats in één keer uit te sluiten of vast te stellen. Voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek dient een (door de bevoegde overheid goedgekeurd) Programma van Eisen te worden opgesteld, waarin de eisen waaraan het onderzoek dient te voldoen, zijn vastgelegd.

Bovenstaand advies dient beoordeeld te worden door de bevoegde overheid (gemeente Valkenswaard) en leidt tot een selectiebesluit. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemversturende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC wil er daarom op wijzen dat men bij bodemversturende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan melding te maken bij de minister (in de praktijk de RCE) conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet 2016.

5 Geraadpleegde bronnen

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2008: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Berkel G. van & K. Samplonius, 2006: *Nederlandse plaatsnamen herkomst en historie*, Utrecht.

Bergman, W.A., 2020. *Plan van Aanpak Inventariserend veldonderzoek Plangebied Mariakerk, Warande 8 te Valkenswaard*. 's-Hertogenbosch.

Berkvens, R. et al., 2011: *Kempisch erfgoed in beeld. Een regionale erfgoedkaart voor de Kempen- en A2 gemeenten Bergeijk, Bladel, Eersel, Oirschot, Reusel-De Mierden, Waalre, Valkenswaard, Cranendonck en Heeze-Leende*. SRE Milieudienst, Eindhoven.

CCvD, 2018 *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1*. Gouda.

Damoiseaux, J.H., 1982: *Bodemkaart van Nederland. Schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 49 Oost Bergen op Zoom*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Meijs, E.P.M. & F.D. de Lang, 1983. *Eerste aanzet tot een nadere stratigrafische onderverdeling van de Nuenen Groep op grond van sonderingen en mineralisch onderzoek*, Nuenen (rapport OP 5613). Haarlem.

Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Nederlands Centrum van Normalisatie, 1989: *Classificatie van onverharde grondmonsters*. NEN 5104. Delft.

Peels, W., 2019: *Archeologische en cultuurhistorische inventarisatie Markt 58-62 te Valkenswaard*. Heemkundekring Weerderheem. Valkenswaard.

Stichting voor Bodemkartering (Stiboka), 1985: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000; 51 West Eindhoven*. Wageningen.

Stichting voor Bodemkartering (Stiboka) / Rijks Geologische Dienst (RGD), 1977: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000. Toelichting op de legenda*, Wageningen/Haarlem.

Theuws, F., M. van der Heiden & J. Verspay, 2011: *De archeologie van de Brabantse akkers. Toegelicht aan de hand van het onderzoek van de Universiteit*

Geraadpleegde kaarten

Provincie Noord-Brabant, 2007: *Ontgrondingenkaart van de Provincie Noord-Brabant.*

TNO Bouw en Ondergrond, 2010: *Geologische overzichtskaart van Nederland,* Utrecht.

Geraadpleegde websites (april 2020)

AHN 3: *Actueel Hoogtebestand Nederland,* online geraadpleegd via <http://www.ahn.geodan.nl>.

Bodemloket,: *Bodemloket.* Geraadpleegd via ww.bodemloket.nl.

CHW: <https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=1dab0b45b3234fffa8090a4bc8ae06f8>

DINO-loket: Website met basisregistratie van de Nederlandse bodem en ondergrond. Online geraadpleegd via <http://www.dinoloket.nl>.

Omgevingsdienst Zuid-Oost Brabant (ODZOB),: *Erfgoedkaart van de Kempen-en A2 gemeenten, Catalogus Cultuurhistorische Inventarisatie Erfgoedkaart Cranendonck en Catalogus Cultuurhistorische Inventarisatie Erfgoedkaart Heeze-Leende.* Online geraadpleegd via <https://odzob.nl/kaarten-erfgoed-archeologie>

Reliwiki.nl: http://reliwiki.nl/index.php/Bestand:Valkenswaard.Maria_kerk.jpg

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE),: Geomorfologische kaart, bodemkaart, Archismeldingen, afkomstig van ARCHIS 3. Amersfoort

Ruimtelijke plannen: Online geraadpleegd via <https://www.ruimtelijkeplannen.nl/>

Topotijdreis,. Over 200 jaar topografie, <http://www.topotijdreis.nl>.

Bijlage 1

Overzicht van geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 1: Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom (jr) 0 = 1950 n. Chr.	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie												
11.650	Kwartair	Laat	Holoceen (warme periode)			1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)		Formatie van Beegden (Maas)									
12.850			Pleistoceen	Laat	Weichselien (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	Formatie van Kreftenheye (Rijn)		Formatie van Boxtel (eolisch en lokaal terrestrisch)								
13.900							Allerød (warm)											
14.030							Vroege Dryas (koud)											
14.640							Bølling (warm)											
30.000						Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Laat-Pleniglaciaal (zeer koud)				2							
60.000							Midden-Pleniglaciaal (koud)				3							
75.000							Vroeg-Pleniglaciaal (zeer koud)				4							
117.000						Midden	Vroeg				Vroeg-Weichselien (gematigd koud)	5a	Formatie van Sterksel (Rijn)	Formatie van Stamproy (eolisch en lokaal terrestrisch)				
												5b						
												5c						
												5d						
130.000												Vroeg			Vroeg	Eemien (warme periode)	5e	Eem Formatie (marien, lagunair en lacustrien)
																	Midden	Midden
Holsteinien (warme periode)	11	Formatie van Urk (Rijn)																
	Elsterien (ijstijd)		12															
			Cromerien (warme periode)	13-22														
850.000	Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien	23-104	Formatie van Sterksel (Rijn)													
				2.600.000														

Chrono-, zuurstofisotopen- en lithostratigrafie voor Noordwest-Europa naar De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Berendsen (2008) en Cohen *et al.* (2009). Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2008). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Ouderdom (kal. jaren BP ¹)	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden (kal. jaren v/n. Chr.)	
450	1250	Holoceen	Laat	Subatlanticum (koeler Vochtiger)	Loofbos, waarbij eik en els overheersen; haagbeuk vanaf Vb1 (>1%); vanaf Vb2 veel cultuurplanten (rogge, boekweit, korenbloem)	nieuwe tijd (1500-heden)	
1150						Vb2	middeleeuwen (450-1500 n. Chr.)
1500						Vb1	Romeinse tijd (12 v.Chr. – 450 n. Chr.)
1962	Va						ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)
2750	2900		Midden	Subboreaal (koeler Droger)	Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)	bronstijd (2000 – 800 v. Chr.)	
3050						IVb	neolithicum (5300 – 2000 v. Chr.)
3950	5000		III	Atlanticum (warm Vochtig)	Loofbos eik en els overheersen, relatief veel iep en linde. Het percentage den neemt af	mesolithicum (8800 – 5300 v. Chr.)	
5700							IVa
7250							8000
8700	I						
10.250	9000	Vroeg	Preboreaal (warmer)	Eerst berk en later overheerst de den	laat-paleolithicum (35.000 – 8800 v. Chr.)		
10.750							
11.650	10.150	Laat-Pleistoceen	Weichselien (ijstijd)	Late Dryas	LW III	Parklandschap (subarctisch)	
12.850	10.950			Allerød	LW II	Dennen- en berkenbossen	
13.900	11.900			Vroege Dryas	LW I	Open parklandschap	
14.030	12.100			Bølling		Open vegetatie met kruiden (bijvoet) en berkenbomen	
14.640	12.450	Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)	Maximale ijsuitbreiding Scandinavische ijskap tussen 200.000 en 130.000 jaar BP	vroeg-paleolithicum (tot 300.000 v. Chr.)		
35.000 (v. Chr.)	¹⁴ C-methode loopt tot 43.000 jaar BP					Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra
75.000		Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	Perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap				
117.000		Eemien (warme periode)		Loofbos			
130.000							
300.000 (v. Chr.)							

¹ BP = aantal werkelijke jaren voor 1950 AD.

Bijlage 2

**Archeologische en cultuurhistorische inventarisatie
Mariakerk en Anthonius van Paduakerk,
heemkundekring Weerderheem**

heemkundekring

Weerderheem

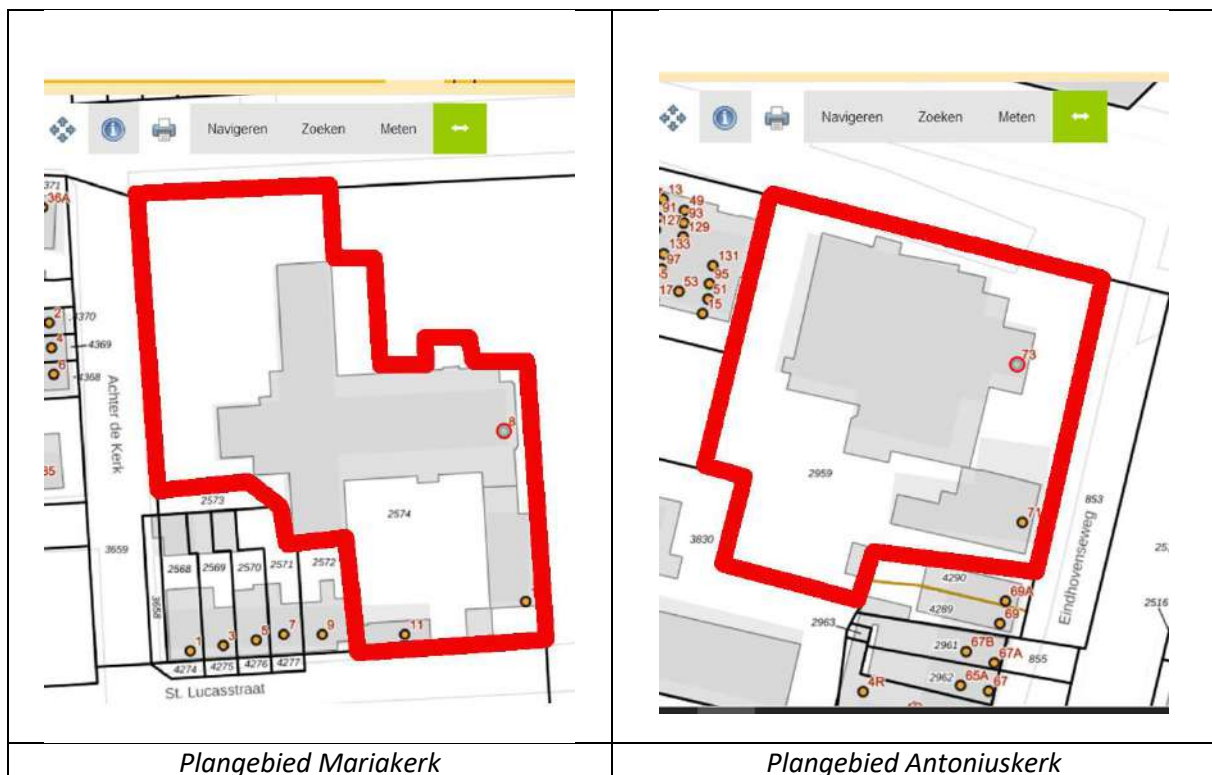
Borkel en Schaft
Valkenswaard
Dommelen

Administratieve gegevens

Type onderzoek	Archeologische en cultuurhistorische inventarisatie
Locatieaanduiding	Mariakerk en Antonius(van Padua)kerk, Valkenswaard
Aanleiding onderzoek	Archeologisch bureauonderzoek Mariakerk/Antoniuserkerk
Opdrachtgever	BAAC
Rapportnummer	HKK200416
Datum rapport	16 april 2020
Datum uitvoering	n.v.t.
Auteur	Wil Peels
Archis	n.v.t.
Kadastrale gegevens	Zie onderstaande figuren
Centrum RD-coördinaten	160717, 373503 resp. 160062, 373954
Centrum GPS-coördinaten	51.35071, 5.46927 resp. 51.35477, 5.45988

Inleiding

BAAC (Juliette de Winter) is bezig met een archeologisch bureauonderzoek voor de Antonius(/Padua)kerk en Mariakerk in Valkenswaard. Lokale kennis van een gebied wordt in een dergelijk onderzoek gebruikt om de archeologische verwachting nader te kunnen specificeren. Derhalve is de vraag aan de Heemkundekring Weerderheem: heeft u informatie over de geschiedenis van het pand en het perceel? Zijn er, voor zover u weet, ooit archeologische vondsten gedaan in het plangebied of in de directe omgeving (voor zover deze niet in ARCHIS zijn geregistreerd)?

Plangebied Mariakerk

Plangebied Antoniuskerk

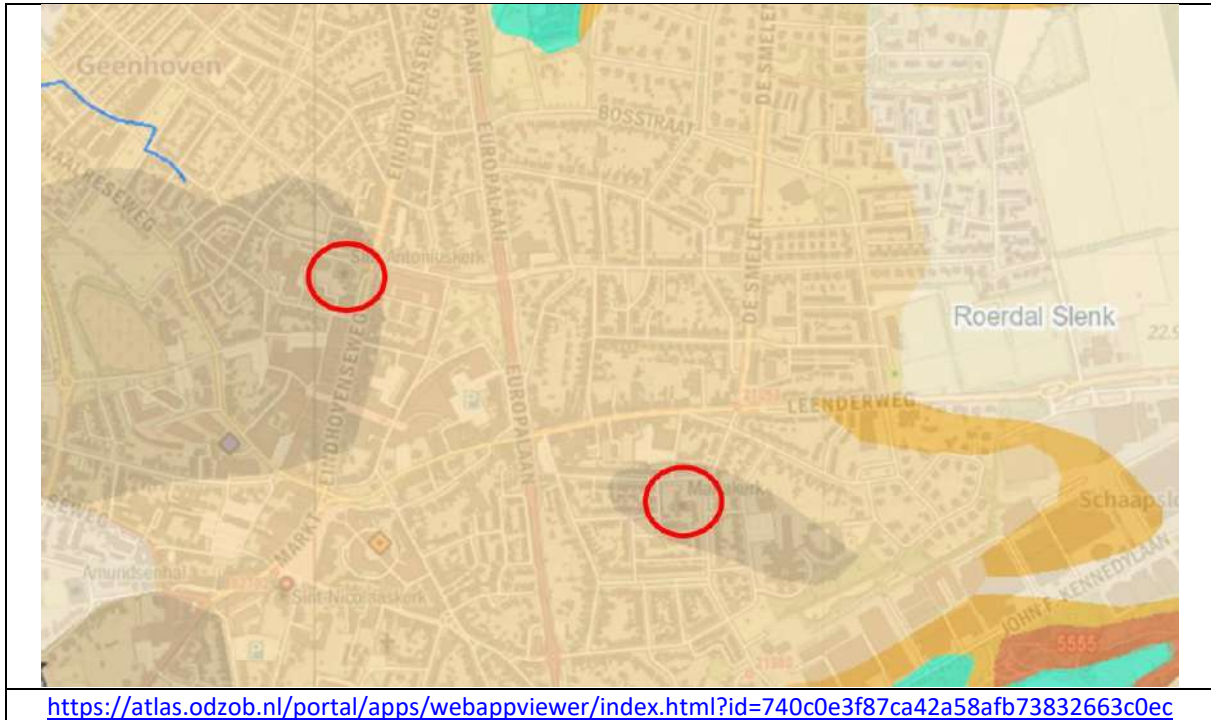
heemkundekring

Weerderheem

Borkel en Schaft
Valkenswaard
Dommelen

Fysisch landschap

Beide plangebieden liggen in de Roerdal slenk op een hoge dekzandrug.

Historisch landschap

Fotobeeldbank Heemkundekring Weerderheem: <https://weerderheemvalkenswaard.nl/>

1955 Mariakerk Kruispunt Achter de kerk en Fretstraat

1959 Prentbriefkaart Mariakerk.
Mariakerk gebouwd in 1953 als derde katholieke kerk in Valkenswaard.

heemkundekring

Weerderheem

Borkel en Schaft
Valkenswaard
Dommelen

1930 Antoniuskerk en Pastorie gebouwd in 1921

Uit "Van Wedert tot Valkenswaard":

Locatie Mariakerk op reconstructie ~1500

Locatie Antoniuskerk op reconstructie ~1500

Citaat Mariakerk: Achter de Haes of Hazestraat strekte zich oostwaarts een laaggelegen, dicht met kreupelhout begroeid terrein uit, waar veel wild voorkwam en dat haar naam de Conijnswarande tot in de 19^e eeuw eer aandeed.

Citaat Antoniuskerk: *Een groot deel van de Haag werd in beslag genomen door een groot akkercomplex "die Haeghe ecker" dat zich ten noorden van de waterlaat tot aan de aanglagen van de Haagstraat uitstrekte.*

Toponiemen binnen plangebied, uit **"Noordbrabantse Plaatsnamen, Monografie 1, Valkenswaard"**:

Mariakerk:

- Konijnswarande: *de conijnswarande*, schaarbos 2 lopens, 1812. Hoog gelegen, met dicht kreupelhout begroeid terrein tussen de Hazestraat en het Goor, ook Haas en Hoge Haas genoemd. Warande: jachtterrein van de heer, waarover deze in Valkenswaard een opzichter of warandemeester aanstelde (1718, R 14-12v)
- Goor: *het goor*, groes (1609), een groes *int goor* (1670), *het goir* achter den haes (1746). Laag gelegen, drassig weiland in de Turfbergseheide. De vorm van het stuk doet denken aan een voormalig ven of moeras.

Antoniuskerk:

- Waterlaat: *die gemeijne waterlaet* (1446) enz. Brede waterloop van de gemeente, lopend van de waterkuil in het centrum van het Dorp naar Geenhoven en aldaar uitmondend op de Dommel.
- Zandschel: een ecker *op die santscellen* (1559), een stuck lants geheijten *die sandschelle* (1582) enz. Complex van hoger gelegen bouw- en weilanden aan de Waterlaat waarvan de percelen door de aanleg van de Rijksweg naar Luik in tweeën werden gedeeld. Grenzend aan Zandvliet en zandveld. Schel=schol "aardkluit".
- Beelman, den beelman, groes en lant (1610), naam voor een uitgebreid akkercomplex.

Archeologisch landschap

Het plangebied Mariakerk is categorie 4, gebied met hoge verwachting.

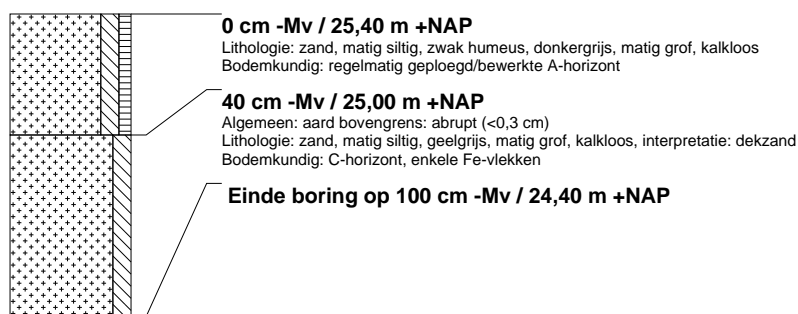
Het plangebied Antoniuskerk is categorie 2, gebied van archeologische waarde.

Bijlage 3

Boorstaten

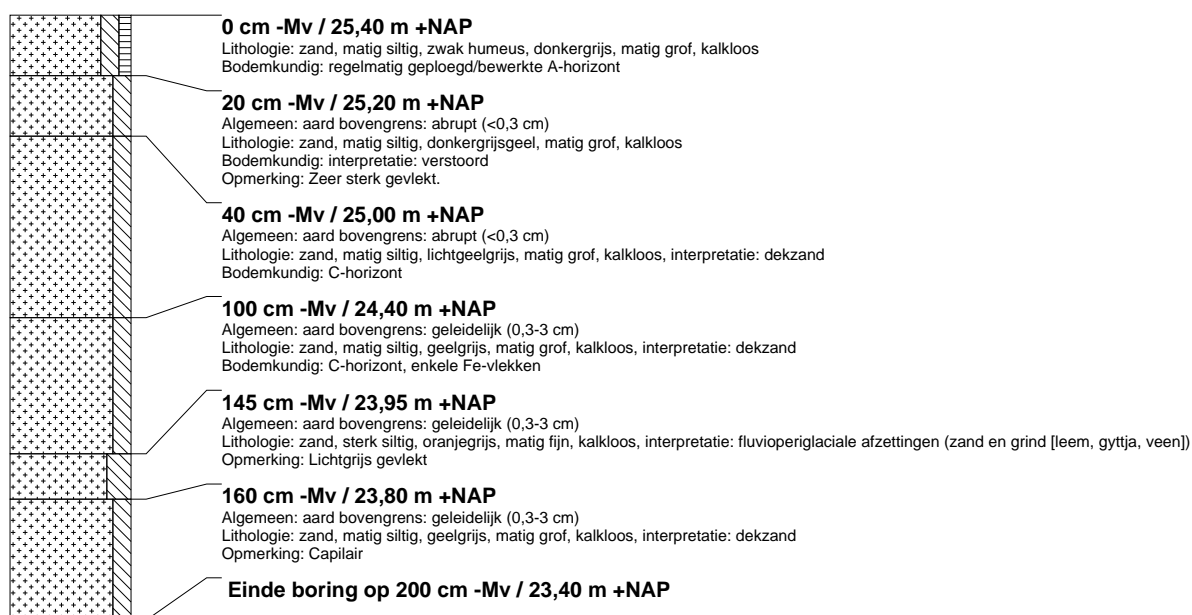
boring: 20060-1

beschrijver: WB, datum: 7-5-2020, X: 160.689, Y: 373.500, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 57E, hoogte: 25,40, precisie hoogte: 1 dm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: tuin, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Valkenswaard, plaatsnaam: Valkenswaard, opdrachtgever: CRA Vastgoed, uitvoerder: BAAC

boring: 20060-2

beschrijver: WB, datum: 7-5-2020, X: 160.698, Y: 373.516, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 57E, hoogte: 25,40, precisie hoogte: 1 dm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: tuin, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Valkenswaard, plaatsnaam: Valkenswaard, opdrachtgever: CRA Vastgoed, uitvoerder: BAAC

boring: 20060-3

beschrijver: WB, datum: 7-5-2020, X: 160.694, Y: 373.529, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 57E, hoogte: 25,20, precisie hoogte: 1 dm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: tuin, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Valkenswaard, plaatsnaam: Valkenswaard, opdrachtgever: CRA Vastgoed, uitvoerder: BAAC

boring: 20060-4

beschrijver: WB, datum: 7-5-2020, X: 160.725, Y: 373.479, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 57E, hoogte: 25.50, precisie hoogte: 1 dm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: tuin, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Valkenswaard, plaatsnaam: Valkenswaard, opdrachtgever: CRA Vastgoed, uitvoerder: BAAC

boring: 20060-5

beschrijver: WB, datum: 7-5-2020, X: 160.742, Y: 373.476, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 57E, hoogte: 25.70, precisie hoogte: 1 dm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: tuin, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Valkenswaard, plaatsnaam: Valkenswaard, opdrachtgever: CRA Vastgoed, uitvoerder: BAAC

